

บทที่ 5

บทสรุป

ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีลักษณะอนาธิปไตย รัฐมีแนวโน้มที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์สูงสุดของประเทศ ทำให้การร่วมมือกันระหว่างประเทศเพื่อผลประโยชน์โดยรวมเป็นไปได้ยาก

การสร้างกฎกติการะหว่างประเทศเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะนำระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศไปสู่การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างกันได้ โดยการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติร่วมกันเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของการเปิดเสรีทางการค้า และมาตรฐานในการปฏิบัติที่ประเทศต่างๆ ร่วมกันกำหนดขึ้นนี้เองที่จะสะท้อนกลับมามีผลกระทบต่อแนวทางในการดำเนินนโยบายของรัฐที่แม้จะยังคงมีเป้าหมายในการดำเนินนโยบายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์สูงสุด แต่่นโยบายดังกล่าวก็จะถูกจำกัด โดยกรอบแห่งกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติที่บัญญัติไว้ในกฎกติการะหว่างประเทศ

กฎกติการะหว่างประเทศจึงหมายความถึงบรรทัดฐานในการปฏิบัติในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่รัฐต่างๆ ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อที่จะเป็นมาตรฐานในการดำเนินนโยบายของรัฐในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งกฎกติการะหว่างประเทศจะกลายมาเป็นปัจจัยสอดคล้องระหว่างพฤติกรรม และ ผลประโยชน์ของรัฐ

ดังนั้นการสร้างกฎกติการะหว่างประเทศจึงมิใช่เป็นเพียงแต่การร่วมกันบัญญัติบรรทัดฐานหรือ แนวทางในการปฏิบัติของรัฐต่างๆ ในระบบเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงการตรวจสอบพฤติกรรมของรัฐต่างๆ ว่าได้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานดังกล่าวด้วยหรือไม่ และกฎกติการะหว่างประเทศจะไม่มี ความศักดิ์สิทธิ์หากปราศจากการดำเนินมาตรการตอบโต้ต่อรัฐที่ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้นๆ ซึ่งการสอดส่องดูแลและคอยบังคับให้รัฐปฏิบัติตามกฎกติการะหว่างประเทศจะมีลักษณะเป็น สิ้นค้าสาธารณะ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากหากรัฐใดรัฐหนึ่งทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ รัฐอื่นๆ ในระบบก็จะได้รับอานิสงส์ไปด้วย

ทฤษฎีเสถียรภาพอันเกิดจากการคำนวณโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจอธิบายรูปแบบของความสัมพันธระหว่างรัฐต่างๆ ว่าเป็นไปในลักษณะของ Prisoners' dilemma ซึ่งผู้เล่น หรือ ตัวแสดงในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีมูลเหตุจูงใจที่จะละทิ้งข้อผูกพันในการร่วมมือกันมากกว่าเนื่อง

จากจะได้ผลประโยชน์โดยทันที ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงยินดีที่จะเป็น “ผู้โดยสารถิ” ในระบบความสัมพันธ์ภายใต้กฎกติการะหว่างประเทศมากกว่า

การที่ประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะเลือกที่จะเป็น “ผู้โดยสารถิ” มากกว่าที่จะเป็นผู้เสียผลประโยชน์บางส่วนไปเพื่อให้ได้มาซึ่งกฎกติการะหว่างประเทศ จึงทำให้การที่จะโน้มน้าว ชักจูง หรือบังคับให้ประเทศเหล่านี้ปฏิบัติตามข้อตกลงในกฎกติการะหว่างประเทศจำเป็นต้องมีประเทศใดประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะมีอำนาจเหนือประเทศอื่นทั้งในด้านเศรษฐกิจและการทหาร อันจะทำให้สามารถใช้อำนาจของตนชักจูงหรือบีบบังคับให้รัฐอื่นๆ ยอมรับและปฏิบัติตามโครงสร้างทางการค้าที่เปิดกว้างขึ้นได้ ประเทศมหาอำนาจผู้ครองความเป็นเจ้าจึงเข้ามามีบทบาทในการสร้างกฎกติการะหว่างประเทศดังกล่าว การที่ประเทศเจ้ามหาอำนาจก้าวเข้ามาทำหน้าที่นี้ก็เนื่องจากสามารถเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างโครงสร้างทางการค้าที่เปิดกว้าง ด้วยเหตุที่ว่าโครงสร้างดังกล่าวนอกจากจะเพิ่มรายได้ประชาชาติโดยรวมแล้ว ยังเร่งอัตราความเจริญเติบโตของประเทศในช่วงของการมีอำนาจเหนือประเทศอื่นๆ ได้ และที่สำคัญกฎกติการะหว่างประเทศที่สร้างขึ้นจะเพิ่มอำนาจทางการเมืองให้แก่ประเทศเจ้ามหาอำนาจด้วย แรงจูงใจที่จะได้รับประโยชน์จากระบบการค้าที่มีความเป็นเสรีดังกล่าวทำให้ประเทศเจ้ามหาอำนาจยินดีที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกฎกติการะหว่างประเทศ และ ยังต้องทำหน้าที่สอดส่องดูแลและคอยควบคุมให้ประเทศต่างๆ ปฏิบัติตามกฎกติกาดังกล่าวไม่ให้เกิดปัญหา “ผู้โดยสารถิ” ขึ้นได้

อย่างไรก็ตามคุณสมบัติของประเทศเจ้ามหาอำนาจตามมโนทัศน์ของทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าทุนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจจะต้องเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่ และมีระดับการพัฒนาสูง เพียงพอที่จะทำให้หากล้มล้างระบบแล้วจะไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศมากนัก

เขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งเป็นกฎกติการะหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบไปด้วยสมาชิกที่เป็นประเทศเล็กๆ ทั้ง 10 ประเทศในภูมิภาค ดังนั้นหากวิเคราะห์ตามแนวทางของทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าทุนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจแล้วย่อมที่จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากไม่มีประเทศเจ้ามหาอำนาจทำหน้าที่รักษาเสรีภาพให้กับระบบ แต่ปรากฏว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนก็สามารถจัดตั้งเขตการค้าเสรีขึ้นได้ในปี ค.ศ. 1992 และมีการพัฒนาปรับปรุงกฎกติกาเพื่อให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้จนมาถึงปัจจุบัน

สมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) หรือสมาคมอาเซียนเป็นความร่วมมือของประเทศโลกที่สาม ก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ที่กรุงเทพฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดตั้งสมาคมประชา

ชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคแบบหลวมๆ ของภาครัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีความปรารถนาที่จะสร้างรากฐานของการดำเนินงานร่วมกันที่มั่นคง เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระดับภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้หลักการของความเสมอภาคและมิตรภาพ เพื่อส่งเสริมสันติภาพ ความก้าวหน้าและความมั่งคั่งให้แก่ภูมิภาค

พัฒนาการทางความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียนที่สำคัญก็คือการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนในปี ค.ศ. 1992 หลังจากที่ไม่สามารถบรรลุถึงความสำเร็จในความร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจมาเป็นเวลาถึง 25 ปี นับแต่ก่อตั้งอาเซียนขึ้น ส่วนเขตการค้าเสรีอาเซียนเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบเปิดกว้าง ตามแนวทางการส่งเสริมการค้าเสรีของโลก อยู่ภายใต้กรอบของความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) และบนพื้นฐานผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศในอาเซียน โดยจะมีการลดภาษีของสินค้าที่มาจากประเทศสมาชิกให้เหลือร้อยละ 0-5 ภายในระยะเวลา 15 ปี นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 1993 และลดระยะเวลาในการปรับโครงสร้างภาษีของประเทศสมาชิกลงเหลือ 10 ปี ในข้อตกลงปี ค.ศ. 1994

เมื่อข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียนมีผลบังคับใช้เริ่มการดำเนินงานในเดือนมกราคม 1993 เป้าหมายของแผนการใช้ระบบภาษีศุลกากรที่เท่ากัน (CEPT) ถูกใช้เป็นรากฐานในการสร้างตลาดร่วมในอาเซียน การนำมาตรการทางภาษีศุลกากรเช่นนี้มาใช้ในอาเซียนมีความมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดเอกภาพภายในภูมิภาคโดยการให้สิทธิพิเศษกับประเทศสมาชิก และจะไม่ขยายให้กับประเทศอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียนก็ตระหนักถึงแนวทางการปฏิบัติของเขตการค้าเสรีอาเซียนที่จะไม่ต่อต้านการค้าเสรีของส่วนอื่นๆ ของโลกด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนที่ดำเนินไปในลักษณะเดียวกันกับก่อนการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน คือ การดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อกระตุ้นให้ภาคอุตสาหกรรมมีการเติบโตมากขึ้น การลดอัตราภาษีศุลกากรภายใต้กรอบของเขตการค้าเสรีอาเซียน ส่งผลอย่างมากต่อการไหลเข้ามาของเงินทุนจากต่างประเทศ การเปิดเสรีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนก่อให้เกิดปัจจัยที่ดึงดูดการลงทุน คือ การประหยัดจากขนาดการผลิต ขนาดตลาดที่ใหญ่ขึ้นจากการรวมตัว มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่มากขึ้น และต้นทุนการผลิตที่ต่ำลงหลังการลดภาษีนำเข้า จากปัจจัยดึงดูดการลงทุนเหล่านี้ก็เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการลงทุนใหม่ๆ เท่ากับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บริษัทข้ามชาติได้เข้ามา

ส่วนร่วมในตลาดใหม่ได้มากขึ้น และสามารถลงทุนการผลิตในภูมิภาคและยังสามารถขยายผลิตภัณฑ์ที่มีพื้นฐานทางการผลิตในภูมิภาคนี้ได้มากขึ้น

การก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนมีผลกระทบน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน แม้ว่าการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนจะมีผลทำให้ปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้นจาก 89 พันล้านเหรียญสหรัฐ^๕ ในปี ค.ศ. 1993 เป็น 110 พันล้านเหรียญสหรัฐ^๖ ในปี ค.ศ. 1994 เพิ่มขึ้นร้อยละ 24 แต่อย่างไรก็ตามการค้าภายในภูมิภาคที่เพิ่มขึ้นก็เพิ่มในปริมาณน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าโลก คือ ประมาณ 1 ใน 5 ของการค้าทั้งหมด ทำให้การพึ่งพาดตลาดภายนอกทั้งในด้านการส่งออกและนำเข้าจากทั้งญี่ปุ่น ยุโรป และอเมริกาเหนือยังคงมีอยู่อย่างมากเหมือนเช่นในอดีต และประเทศเหล่านี้ก็เป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญอย่างมากของประเทศสมาชิกอาเซียนตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1996 ซึ่งปริมาณการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกันก็ยังมีปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการค้าโลก คือ มีปริมาณประมาณ 1 ใน 5 ของการค้าโลกทั้งหมด

สำหรับลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันพัฒนาดีขึ้น การมีสถิติการค้าด้วยกันเองมากขึ้นแสดงให้เห็นว่าประเทศสมาชิกให้ความสำคัญกับตลาดภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสินค้าที่อยู่ภายใต้ข้อตกลงของเขตการค้าเสรีอาเซียน(CEPT) ซึ่งเข้ามาส่วนแบ่งในปริมาณการส่งออกภายในอาเซียนมากถึงร้อยละ 82 ในปี ค.ศ. 1995 กลุ่มสินค้าที่มีอัตราการขยายตัวระหว่างกันมากที่สุดได้แก่ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องจักรกล โดยที่ประเทศสิงคโปร์มีมูลค่าการค้าทั้งหมดมากที่สุดในกลุ่มถึงครึ่งหนึ่งของประเทศสมาชิกอาเซียน รองลงมา คือมาเลเซีย มีสัดส่วนร้อยละ 23 และไทยเป็นอันดับสามประมาณร้อยละ 14

สรุปได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนหลังการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนมีทั้งลักษณะของการค้าขายภายในภูมิภาค และการค้าขายกับประเทศนอกภูมิภาค แม้ว่าการค้าขายกับประเทศนอกภูมิภาคจะยังมีปริมาณมากกว่าการค้าภายในภูมิภาคในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของเขตการค้าเสรีอาเซียนที่จะบรรลุเป้าหมายในปี ค.ศ. 2003 น่าจะเป็นตัวแปรสำคัญต่อลักษณะของความสัมพันธ์ทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต กล่าวคือ น่าจะมีผลทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเพิ่มขึ้นในปริมาณที่ใกล้เคียงหรือมากกว่าการค้าขายกับต่างชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ในช่วงเวลาของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนนั้น ไม่มีประเทศมหาอำนาจประเทศใดประเทศหนึ่งที่ครอบงำภูมิภาคนี้อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากสหรัฐอเมริกาซึ่งนับได้ว่ามีศักยภาพสูงสุด ในบรรดาประเทศมหาอำนาจต่างๆ ได้ผ่อนคลายความครอบงำของตนเองลง เป็นเหตุให้เกิดพลังต่อต้านความต้องการที่จะกลับมาครอบงำภูมิภาคจากประเทศในกลุ่มอาเซียนเช่น มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ซึ่งจะเห็นได้จากแนวความคิดเขตเศรษฐกิจแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงของมาเลเซียที่มุ่งหวังให้เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศในแถบเอเชียเท่านั้น โดยให้ญี่ปุ่นเป็นแกนนำ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากญี่ปุ่นพัฒนาประเทศจนก้าวขึ้นสู่ความเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจโดยอาศัยสหรัฐอเมริกาในการปกป้องความมั่นคงของประเทศ ญี่ปุ่นจึงไม่ต้องการที่จะแสดงตนเป็นคู่อริกับสหรัฐอเมริกา เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นไม่สนับสนุนให้อาเซียนขจัดอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาออกไปจากภูมิภาค ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นได้กับสหรัฐอเมริกานั่นเอง

ในส่วนของอาเซียน มาตรฐานญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่มีศักยภาพสูงสุดที่สามารถถ่วงดุลย์กับสหรัฐอเมริกาได้จะยังคงมีแนวโน้มนโยบายที่จะผูกติดกับสหรัฐอเมริกา แต่อาเซียนก็ยังคงมีมาตรการที่จะสร้างระบบการคานอำนาจในภูมิภาค โดยการหันไปหาสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนนับได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติ ดังนั้น เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ริเริ่มแนวโน้มนโยบายที่จะหันเข้าหาประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น อาเซียนจึงตอบสนองอย่างดีโดยการจัดการประชุมพบปะกันอย่างเป็นทางการกับผู้นำของสาธารณรัฐประชาชนจีน อันนำไปสู่ข้อตกลงที่จะร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจ และ เทคโนโลยี ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้กระตุ้นให้ญี่ปุ่นหันมาให้ความสนใจกับอาเซียนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแถลงการณ์ของ นาย ริวทาโร ฮาชิโมโตะ (Ryutaro Hashimoto) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่จะกระชับความสัมพันธ์ และ ขยายความร่วมมือกับอาเซียนให้มากขึ้นและมีความหลากหลายมากขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่าระบบความสัมพันธ์ในภูมิภาคอาเซียนเป็นไปในลักษณะของหลายขั้วอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน และ กลุ่มประเทศอาเซียน ในลักษณะที่ไม่ปรากฏประเทศเจ้ามหาอำนาจเพียงประเทศเดียวที่สามารถครอบงำภูมิภาคอย่างสิ้นเชิงดังที่สมมติฐานของทฤษฎีเสถียรภาพอันเกิดจากการค้ำจุนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจได้ระบุไว้ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาซึ่งมีศักยภาพเพียงพอ ไม่ได้รับการตอบรับจากประเทศในภูมิภาค ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ปราศจากแรงจูงใจที่จะเข้ามาทำหน้าที่ ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศในอาเซียนเองก็ยังมีศักยภาพไม่เพียงพอที่จะทำหน้าที่นี้ได้

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะไม่มีประเทศเจ้ามหาอำนาจเข้ามารับผิดชอบหน้าที่ในการริเริ่ม เขตการค้าเสรีอาเซียนก็สามารถเกิดขึ้นได้และมีการพัฒนาที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การที่เขตการค้าเสรี

อาเซียนสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างประเทศเล็ก ๆ ที่เป็นสมาชิกของอาเซียน โดยที่ประเทศมหาอำนาจต่างๆ ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกฎกติการะหว่างประเทศนี้แต่อย่างใดจึงไม่สามารถอธิบายได้ตามหลักการของทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าจนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจ

สาเหตุที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถร่วมมือกันจัดตั้งเขตการค้าเสรีซึ่งเป็นกฎกติการะหว่างประเทศได้แม้จะไม่มีประเทศเจ้ามหาอำนาจทำหน้าที่รักษาเสรีภาพให้กับระบบสามารถอธิบายด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ การที่ประเทศต่างๆ มีผลประโยชน์ร่วมกัน การมองเห็นเงาแห่งอนาคตซึ่งจะได้รับจากการร่วมมือกัน และ ปริมาณของจำนวนผู้เล่นที่มีจำนวนน้อยอันนำไปสู่การประสานผลประโยชน์ได้ง่าย

การเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียนนับแต่ต้นทศวรรษที่ 1980 จากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ไปสู่การส่งเสริมผลิตเพื่อการส่งออก และมีการปรับฐานของสินค้าจากสินค้าเกษตรไปสู่สินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้อาเซียนมีการผลิตที่มีความหลากหลายมากขึ้น จึงต้องพึ่งพาดูดการค้าระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นเสรีเพื่อรองรับสินค้า และขยายแหล่งวัตถุดิบให้มากขึ้น

นอกจากการส่งเสริมการส่งออกแล้ว การส่งเสริมการลงทุนระหว่างประเทศก็นับเป็นมาตรการสำคัญในการพัฒนาประเทศของกลุ่มประเทศอาเซียน จะเห็นได้จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนในช่วงปี ค.ศ. 1988 อันเป็นผลมาจากการโยกย้ายฐานการผลิตของญี่ปุ่นและเขตเศรษฐกิจอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrial Economies: NIEs) เนื่องจากประเทศสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ประสบกับภาวะการขาดสภาพคล่องในการลงทุนภายในประเทศ จึงต้องการการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อส่งเสริมการผลิตในภาคอุตสาหกรรม และการรองรับการย้ายฐานการผลิตจากต่างประเทศจะก่อให้เกิดการจ้างงานภายในประเทศ และการถ่ายโอนเทคโนโลยีในการผลิตอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศต่อไป ดังนั้น ประเทศสมาชิกจึงมีผลประโยชน์ร่วมกันในการที่จะทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตการค้าเสรี เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการคำนวณผลประโยชน์จากการตัดสินใจร่วมมือในกฎกติการะหว่างประเทศ กล่าวคือ เนื่องจากโครงสร้างทางการค้าที่ผูกพันกับประเทศภายนอกระบบมากกว่าการค้าภายในกลุ่ม การเปิดตลาดเสรีในภูมิภาคจึงส่งผลกระทบต่อในด้านลบต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศในสัดส่วนที่น้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนจากต่างประเทศที่มีปริมาณมากขึ้น ดังนั้น ความร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายในการเปิดตลาดเสรีระหว่างกัน จะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าการเข้าไปตัดดวงผลประโยชน์จากการเปิดเสรี

ของประเทศอื่นๆ เนื่องจากการลงทุนจากต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นจะให้ผลประโยชน์แก่ประเทศต่างๆ มากกว่าความเป็นไปได้ที่จะต้องเสียประโยชน์จากการเปิดการค้าเสรีระหว่างกัน

ก่อนที่จะเกิดเขตการค้าเสรีอาเซียน สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงจากการแข่งขันเชิงอุดมการณ์ในช่วงสงครามเย็นมาสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจในช่วงหลังสงครามเย็น แรงขับเคลื่อนให้เกิดเขตการค้าเสรีเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการประชุมการค้ารอบอุรุกวัย อันนำไปสู่การจัดตั้งองค์การการค้าโลก

อันเนื่องมาจากอาเซียนเป็นกลุ่มประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจกับประเทศพัฒนาแล้วในโลกประชาธิปไตยที่เป็นมหาอำนาจ อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และประชาคมยุโรป เป็นต้น ประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่มีอำนาจในการกำหนดระเบียบโลกทั้งนี้ เพราะนโยบายของประเทศเหล่านี้มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเย็น นโยบายของประเทศเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นประชาธิปไตยด้วยกันเอง สมาชิกอาเซียนก็เป็นกลุ่มประเทศหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากประเทศพัฒนาแล้วเหล่านี้ด้วย จึงพยายามที่จะจัดตั้งความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียนเพื่อรับมือกับประเทศเหล่านี้

การเกิดขึ้นและคงอยู่ของกลุ่มการค้าในภูมิภาคต่างๆ เช่น เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ และสหภาพยุโรป ได้สร้างความวิตกกังวลต่ออาเซียนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกรงกันว่า กลุ่มการค้าเหล่านั้นจะกีดกัน เลือปฏิบัติทางการค้า และดึงศูนย์กลางทุนต่างชาติจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่กลุ่มการค้าเหล่านั้น อันจะส่งผลกระทบต่อภาคการส่งออกและภาคการลงทุนของอาเซียนได้ ดังนั้นประเทศสมาชิกอาเซียนจึงเล็งเห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มการค้าภายในภูมิภาคของตนเองขึ้นมาจะเป็นเครื่องมือในการคานอำนาจไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบและกีดกันทางการค้าจากประเทศภายนอกกลุ่มและเป็นเครื่องมือในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการค้าได้ ดังนั้นจึงเกิดการกระจายความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกันที่จะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากในด้านการเมืองที่พัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ก่อตั้งสมาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 1967 ไปสู่ความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกันในทางเศรษฐกิจ

ในการกำหนดนโยบาย อาเซียนจะดำเนินงานโดยอาศัยการประชุมของคณะทำงานต่างๆ ในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับล่างจนถึงระดับผู้นำประเทศ ซึ่งนโยบายของอาเซียนจะออกมาในรูปของฉันทามติ (consensus) ซึ่งได้มาโดยการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงบรรยากาศของการเผชิญหน้ากันในสาธารณะ

การที่นโยบายทั้งหมดจะต้องได้รับการยอมรับจากทุกประเทศสมาชิกจึงจะสามารถแถลงออกมาเป็นนโยบายของอาเซียนได้ ประเด็นนี้ทำให้ในสาระของนโยบายมีการเบี่ยงเบน โดยลดความเข้มข้นของนโยบายลงเพื่อที่จะให้เป็นที่พึงพอใจและยอมรับได้จากทุกๆ ฝ่าย หากนโยบายใดมีความแตกต่างทางผลประโยชน์และความคิดเห็นมาก ก็มักจะเลื่อนการตัดสินใจออกไปก่อนเพื่อที่แต่ละฝ่ายจะได้กลับไปศึกษาในรายละเอียดและเตรียมการมาประสานผลประโยชน์กันในการประชุมครั้งต่อไป

ในส่วนของเขตการค้าเสรีอาเซียน เนื่องจากเขตการค้าเสรีอาเซียนเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในของประเทศสมาชิกได้ จึงทำให้มีโอกาสที่จะเกิดข้อขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกได้มาก ประเทศสมาชิกจึงได้ทำการปรึกษารื้อและกำหนดออกมาเป็นพิธีสารต่อท้ายว่าด้วยกลไกในการแก้ไขข้อพิพาท เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 1996 ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ในพิธีสารต่อท้ายดังกล่าวได้กำหนดแนวทางการแก้ไขข้อพิพาททางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนไว้หลายแนวทางด้วยกัน คือ การปรึกษารื้อ การเจรจา ประนีประนอม และไกล่เกลี่ย และการตั้งคณะลูกขุน โดยที่ประชุมเจ้าหน้าที่เศรษฐกิจอาวุโสเพื่อระงับกรณีพิพาทโดยสันติวิธี

แนวทางในการดำเนินนโยบายของอาเซียนจะเป็นไปตามหลักการที่บัญญัติไว้ในปฏิญญากรุงเทพฯ ค.ศ. 1967 ซึ่งประเด็นสำคัญก็คือการผูกมัดในการแก้ปัญหาข้อพิพาทโดยสันติวิธี และยอมรับในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิกด้วยกันเอง ซึ่งจากหลักการทั้งสองประการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนพยายามที่จะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรต่อกันในองค์การ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการที่ไม่มีประเทศเจ้ามหาอำนาจทำหน้าที่รักษาเสถียรภาพในองค์การ ประเทศสมาชิกจึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาบรรยากาศความเป็นมิตรต่อกันเพื่อที่จะให้อาเซียนสามารถดำเนินงานต่อไปได้

ในการดำเนินงานเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน นอกจากจะมีการประสานนโยบายกันในระดับผู้นำประเทศแล้ว ประเทศสมาชิกอาเซียนยังได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมกันในระดับปฏิบัติการเพื่อให้แต่ละประเทศสมาชิกสามารถได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของประเทศอื่นๆ อันจะทำให้เกิดความมั่นใจในระบบความสัมพันธ์ภายใต้กติกาการค้าเสรีระหว่างกัน นอกจากนี้คณะทำงานร่วมกันยังสามารถช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างภาษี และการปรับมาตรฐานการผลิต เพื่อให้การดำเนินงานจัดตั้งเขตการค้าเสรีสามารถพัฒนาต่อเนื่องไปได้อย่างราบรื่นที่สุด ทั้งนี้การดำเนินงานทั้งหมดของอาเซียนไม่ได้มีประเทศเจ้ามหาอำนาจเข้ามาช่วยเหลือหรือเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

โดยสรุปแล้ว เขตการค้าเสรีอาเซียนสามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากการมีประเทศมหาอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากเขตการค้าเสรีอาเซียนเป็นกฎกติการะหว่างประเทศที่พัฒนาขึ้นมาในกลุ่มประเทศเล็กๆ ที่มีแนวทางการพัฒนาประเทศคล้ายคลึงกันคือ มีโครงสร้างทางการค้าที่ผูกพันกับประเทศภายนอกกลุ่มมากกว่าประเทศภายในกลุ่ม และอาศัยการลงทุนจากต่างประเทศเป็นหลักในการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้นการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนจึงเป็นแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคที่แต่ละประเทศสามารถได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศได้ ประกอบกับการที่แนวโน้มเศรษฐกิจของโลกมีความเป็นเสรีมากขึ้น และการเกิดขึ้นของกลุ่มการค้าในภูมิภาคต่างๆ ทั้งในยุโรป และ อเมริกาเหนือ ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการร่วมมือกันในภูมิภาค เช่นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองในเวทีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ และการขยายฐานการผลิต และตลาดสินค้าให้ครอบคลุมทั้งภูมิภาคเพื่อที่จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลกได้

ดังนั้นการเกิดขึ้นของเขตการค้าเสรีอาเซียนจึงไม่เป็นไปตามหลักการของทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าจนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจ ที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานแห่งความจำเป็นต้องมีประเทศเจ้ามหาอำนาจทำหน้าที่ในการริเริ่มและรักษาเสถียรภาพของระบบความสัมพันธ์ภายใต้กฎกติการะหว่างประเทศ โดยที่ประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถที่จะพัฒนากลไกความร่วมมือในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับการกำหนดนโยบายจนถึงคณะทำงานในระดับปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน เพื่อให้สมาชิกต่างๆ สามารถที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานภายใต้กติกาการค้าเสรีของประเทศอื่นๆ ด้วย อันจะทำให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เพราะฉะนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าจนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจอันเป็นทฤษฎีที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในการอธิบายการเกิดของกฎกติการะหว่างประเทศนั้น มีข้อจำกัดในการอธิบายการเกิดของกฎกติการะหว่างประเทศในระดับภูมิภาคของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งการเกิดเขตการค้าเสรีอาเซียนที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้เป็นกรณีศึกษาสามารถนับได้ว่าเป็นข้อจำกัดของการอธิบายการสร้างกฎกติการะหว่างประเทศตามหลักการของทฤษฎีเสรีภาพอันเกิดจากการค้าจนโดยประเทศเจ้ามหาอำนาจ